

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 32.

У НОВОМ САДУ 6. АВГУСТА 1887.

ГОД. III.

НА ГРОБУ НИКАНОРА ГРУЈИЋА.

ти зар оде? И тебе нема,
Златоуст певче, владико свети?
Да ли ће моја слабачка нога
Светом се гробу приближит' смети?

Ох, седи оче, народа твога
Уздање драго, пропала надо!
Прошлости твоје, песама твојих
Сећам се живо, сећам се радо!

И овде, ево, на твоме гробу,
У тихој ноћи свечана мира,
Ја слушам звуке жалосне, тужне.
То плаче твоја скрхана лира.

Допусти, сени владике светог,
Да ми се мисл̄ у прошлост вине,
Да пола века — за један часак,
Светлошћу својом дивотно сине!...

* * *
Где красне слике! Народ се слег'о
Са свију страна. Сабор је ово.
Војводу тражи, војводу српског.
На сваком рухо лепо и ново!

Златоуст поче, — тако су звали,
Владико, тебе, са твојих речи —
Златоуст поче да патње ређа,
Да старе ране србинске лечи!

У Београду 1887.

Свака је речца на срце пала,
И срце плану к'о искра плама:
Шуљикац, нека војвода буде!...
Цео се сабор од тог пролама!

Тако је било! Твоје су речи
На сусрет ишле народној жељи.
Твоје су речи, владико свети,
Васкреле безброј надања вељи'....

Па песме твоје, тај бисер сјајни,
Што га је твоја створила лира!
Када *Гај* даде народу српском,
У место *Србин*, име *Илира*!...

Ох, седи оче, народа твога
Уздање драго, пропала надо!
Прошлости твоје, песама твојих,
Сећам се живо, сећам се радо!

И овде, ево, на твоме гробу
У тихој ноћи свечана мира,
Ја слушам звуке жалосне, тужне.
То плаче твоја скрхана лира.

* * *
Почивај мирно, трудом уморан,
Народ се свога пастира сећа!...
Дично ти име носиће вазда,
Кроз тешка, даљна, дуга столећа...

Љубинко.

НА СТРАНПУТИЦИ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ.

(Наставак.)

XII.

Нововерска скупштина нарасла. Ступило у њу неколико јадника и очајника багре Мите попукиног, неколико Мађара и опет неколико Срба. Све пука сиротиња, коју су разне страсти

урупастиле, на им њихов вртлог огадио, а породица се жеља за светињачким животом. При томе могли су у скупштини добити и по парче хлеба и одгрејати се у топлој соби. Па и Емила Бркића привукао је Карло у ту шарену дружину.

Нису више пијанчили ни псовали, ни друга дела чинили, те се у Сумраковцу чу реч: „Гле и они хоће да се уљуде.“

Било је вазда љубопитљивих Сумраковчана, који су отишли по једаред дваред на скупштину, да виде како нововерци поје и читају. Појало се и читало наизменце, једаред српски, други ред мађарски. Богме се то некима и допало, ал везе, које су их везивале за стару веру, биле су ипак много јаче.

Сими Шарану, црквеном певцу, порасла крила од како се појавили нововерци.

„У нововерце ћемо, ако не ће попови, како ми хоћемо. Дабогме, шта ту ваздан? Попове треба у новине, што терају народ у назарене. Знате како стоји у новинама. Готово да имају, вели, право, само им замера, што не ће да носе оружје, да временом ослободе Српство од Турака. На биће и тога, биће и тога. Примиће нововерци и пушку у своју веру, само да се натруни поповима.“

„Ћути, Симо, ти би требао први да оставиш стару веру. Знаш, да си крао старе одежде, па правио пруслуке, кад си био црквењак. Тебе и не треба црква, само је ђаво, што те ни нововерци не ће примити, ако украдеш,“ тако га је заклонио један староверац, а други се смејали, који се на роњу десили.

Неки опет исмевали новозаконике и задириковали их. „Ви сте бугери. ви сте бугери“ — тако су чули да их у Бачкој зову — а нововерац натуче шешир на бледо чело, па тек се по кад кад окрене и рекне: „ви рђави једни,“ па опет иде даље својим путем.

„Да видимо, вели несташна момчадија, хоће ли се отимати?“ па отели једном нововерцу гуску.

„То је,“ вели један, „моја гуска.“

„Ако је твоја, нек ти је проста!“ вели нововерац. А они се грохотом смеју и врате му гуску.

Само Младена ча-Крстина не сме нико да задиркује. Он обраћа људе у нововерце.

Једном рече пред многим људима:

„Ходите људи у ову веру, ваша вера не ваља, ваша је вера лажна, а само наша спасава.“

„Па зар је лажна вера, у коју верује твој баба, Младене?“ пита један њихов пријатељ.

„Јест, лажна је, макар и он да верује.“

На то се нарумези један старац, чича Пера Ђукин и рече Младену:

„Хајд иди ти, дѣте, својим путем, и не дирај нашу веру, и немој ти зелен нас зреле учити.“

„И опет ћете зато ви сви бити нововерци,“ промумла Младен и упути се својим путем.

„О, кукавни Леонтија, гле, каква га невоља задеси, сиромах, сиромах!“ уздануше старци.

Старији, озбиљнији људи, којима није до лакр-

дисања, забринули се због тог зла, што наиђе на њихово село. Сви се огорчише на отпаднике, а богме и поплашише се. Хоће их све стићи каква казна од Бога, морија, неродица или крупа. А тога бива у свету.

Оде к поп-Милошу неколико старешина.

„Да их анатемњаке протерамо,“ веле неки.

„Не, то не приличи добрим хришћанима. Оставићемо их на миру. Они су у заблуди, ал ће опет доћи себи. Вратиће се у крило матере цркве.“

„А село?“ питају Сумраковчани.

„Побожним хришћанима Бог увек помаже. Кривица се враћа на своје виновнике. Бог ће кривце казнити, а праведнике благословити.“

„Да се молимо за село у цркви,“ веле опет људи.

„Молимо се и овако и увек ћемо се молити,“ вели поп Милош.

„Све је то лепо,“ мисле људи, ал би опет волели, кад би се ма шта учинило.

„Да их побијемо, и сатремо то вражје семе!“ промрмља најсрчанији међу њима, Лука Станимиров, при поласку.

„Немој ни говорити тако, Лука, немој грешити душе. Насиље чешће одржава заблуде, него што их треба.“

Одоше људи од поп-Милоша, а све се једнако довијају, шта би требало учинити, да се несрећа отклони.

Боже, и тај Сумраковац! Већ оно најжгадније село није горе заборављено, а од новијег времена поче у њему новост за новост као у каквој варошици. Ено, пре две године толико белаја са партијама, већ и додијало народу, док се поштени Мија Бродар не одсели у Србију, а сад солгабирова наместио Швабу за кнеза. Па кажи онда, је ли Србин за власт? Био се Сумраковац смирио. Јест смирио, а нововерци? Ето, кол'ко ти нововерци узбунише свет! А кад њих нестане, онда ће се наћи штогод друго. Сад више никад не ће бити мира у Сумраковцу, као што је било у старо време. Свет се нешто узбунио и дошао некако ђавоски.

Тако мишљаху Сумраковчани, кад чуше нешто ново о нововерцима.

Тако то иде. Кад коме кажеш какву тајну, а ти мислиш, положио си на дно тајног мора, а сутра ври село од ње. Тако и Мита поп-Ђукин. Сврбило га, те поверио неку тајну својој сетри од тетке, Макри Филиповој, а баба Макра права продрта врећа. Чувала тајну три и четир дана, а кад дође пети дан, она се чеше и муха као шугава. Сећате се оног бербера у приповетци, што је отишао, па рекао у земљу, како су у цара Тројана козије уши. Морао је рећи ма црној земљи. Тако је и баба Макра морала рећи, ако не земљи, а оно Перси нацагабаби-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ној. А Перса је чегртаљка, Боже мој, чегртаљка, да јој у околини равне нема.

За час пуче по селу глас, да је Младен ча-Крстин превео своју кућу и неколико ланаца земље на општину нововерску.

И забруја у Сумраковцу као у кошници.

Тај глас, до душе, није био истинит, ал толико је била истина, да је Младен био вољан то учинити.

Па јесте ли чули, да је пре неку ноћ Младена јашила вештица кроз цело село и терала га чак у ливаде. И то је баш за цело истина.

Понда још једна новост.

Веле људи, по околним местима путује некакав калуђер и одвраћа нововерце од њихове вере, па још кажу, да ће и у Сумраковац доћи, да одмах пресече корен нововерству.

Млади, дебели калуђер с наочарима и великим златним крстом о врату путује по селима, улази с парадом, а прате га жандари и доводе нововерце. Он их испитује, и прети им, понда се труди, да им побије њихову веру, ал нововерци остају тврди. Не може да их убеди. Кад им прети, они се само смеше.

Но калуђер није дошао у Сумраковац. Зашто није дошао, није се могло знати, па није то знао ни поп Милош. Можда с тога, што је село сиромашно.

Једном седи поп Милош, па мисли о сеоским нововерцима. На пољу се натмурило небо, а снег почео провејавати. Пахуљица падне на црно блато, па се одмах растопи, а тек где која, што нађе сухо место, сачува свој облик за тренутак два.

Тако се постепено спушта зима, та ледена, не-сносна, страшна зима. Од једном падне дебео снег и чисто сахрани село.

Поп Милош седи у полумрачној, ниској собици. И оно мало зрака сунчаних, што се пробило кроз сиве облаке, не може све да уђе кроз она силна гвожђа на прозорима, што чувају сиротињу поп-Милошеву од лопова.

Стуштила се и његова нежна душа. Ни у природи, ни у његовом духовном свету, нигде светле тачке. Задубио се у мисли. Око му се труди, да пробије кроз хаос неизвесности и сагледа варљиву будућност свога народа. Ал куд оком, оно све црно, све жалосно, све раскидано.

Заблуда, страшна заблуда. И не једна заблуда, већ их има сто. Страст, обмана, злоба, незнање, завист, — то је трње, које боде његово осетљиво срце. А колико је тога трња! Срчаност ти клоне, кад видиш то нераскрчиво цбуње.

Набраја у глави плодове тих заблуда и незнања, што рађају сваки дан.

Јуче изгореле три куће, а свет вели: нечист ветар, а не виде, јадници, нечисте руке, што су под

кров турили искрицу, да добију неправедно одмазду за хотимичну штету. Поред те осигуране куће изгореле друге две неосигуране, а сиромаш у њима остаде на прагу зиме без хлеба и крова. Куд си се дело, српско поштење? Не, ниси само пало, тебе је поколебао онај дошљак, што ти на памуку крв пије, проклет му траг, да Бог да!

Умиру силна деца. Свет вели: урок или судбина. А што вам је дао Бог разум, ако је слепој судбини оставио неограничену моћ?

А колико је парница, што их води брат против брата, друг против друга, хришћанин против хришћанина! Воде их, док се обе стране не упропасте.

Школа је још и сад мала, опала и празна, а крчма сваким даном лепша и пунија.

„Ох, стено од незнања, ко ће те срушити? Све-могући и свезнајући и свевидећи Боже, ти нам помози, најмилостивији. Помози твоме верном народу. Ал ето и тебе хоћемо да изневеримо. Данас смо те у пола већ напустили, а сутра ће у нама спасоносна мисао о твоме бићу тако да закржави, да ће је и твоје свезнање једва познати. Но твоја милост је безгранична, Господе Исусе, ти си и заблуделе непријатеље своје љубио“

Том молитвом завршила се суморна мисао поп-Милошева, а поглед му паде на дела Доситијева, која су пред њиме на столу лежала. С дивљењем их гледа и у том разнеженом тренутку као да му се показа слика дивнога мудраца у свој светлости своје узвишене љубави.

Тад се сети на једну прилику из свога ђачког живота. Имађаше једног професора, који му је тога идола његове душе у прашину газио. „Шта је Доситије,“ говораше он, „шта је његов рад, него просто набирчење мисли од знаменитих филозофа његова и старих времена?“ Он онда није умео ништа да одговори томе професору, ал је осећао неистинитост његових речи.

„Шта даде повзда томе човеку,“ мишљаше сад у себи, „да тако малом мером мери тако великога сина народног. Зар за то, што у каквој уметности није достигао савршенство ил у науци велику множину знања, ил што није пронашао какав нов правац испитивања? Зар она силна љубав, којом Христос Бога именује, не даје своме носиоцу место у храму бесмртности? Зар та љубав није највише, што човечји син може достићи? Кад је мудрост учинила чудо? А љубав их је од векова много починила и данас их чини. Не, велик си и недомашан, мудраче народни, и твој ће народ онда бити сретан, кад твој велики дух нађе станка у души његовој. Ослободиће се од заблуда и невоља и варалица под свима знацима тај вековни великомученик.“

Тим мислима био је забављен поп-Милош, кад се од собе врата отворила, а унутра уђе учитељ.

Његово бледо и суморно лице сину радошћу, кад угледа свог јединог пријатеља и савезника. Стара вера у себе опет му се поврати.

Два пријатеља дуго су, дуго и искрено разговарали.

XIII.

Тога истога вечера, кад се мало посумрачило, скупили се сеоски нововерци код Карла Брежовског. Који дошли, и не свлаче горње одеће, већ тако чекају још оне, који нису дошли. Оправљају се некуда.

За мало се сви искупише. Тада се упутише улицом према кући ча-Крстиних.

Само Марија није хтела ни пошто с њима поћи. Брат њен севао је очима на њу и претио јој погледом. Ал она се узјогунила, па ни да се макне с места. Тако је оставише.

Кад су ушли у авлију ча-Крстиних, залаје кера, а Младен изађе пред њих и уведе их у велику собу.

Поседаше сви око стола, па започеше молитву некаквом песмом из своје харфе сијонске.

У малој кући чуло се, да је неко дошао. Осетило се, да је њих више.

Чича Леонтија одмах изађе на поље и оде под лабрњи прозор, да види, ко је унутри.

Лојана свећа гори на столу. Њен слаби жућкасти пламен трепти и осветљава махом бледа лица нововераца, а ови изгледају као неки завереници. У тај баш мах започели своју песму.

Кад је старац видео тај приказ, заљуља се и коракну два корака натраг, а лице му побледи као у самртника. Једва се одбатрга преко дворишта до мале куће. Од силног узбуђења ноге га издале.

Чим ушао у собу, сео је на клупу поред стола и наслонио главу на руке.

„Ко је то дошао, Лецо?“ запита баба Мила, а са страхом гледа променуто лице свога старца.

Чича Леонтија ништа не одговори него само уздахну:

„Боже, Боже, још један корак до гроба, па шта дочеках! Што ме искушаваш, Боже?“

Баба Мила одмах изађе на поље, прикраде се прозору. И кад види, ко је у соби, дотрчи поплашена натраг у собу, а куне немиле госте своје.

Кад се старцу вратила снага у ноге и у остало тело, устаде, обуче кожух, узе шешир и палицу и пође из собе

„Куда ћеш ти, Лецо?“ запита га запрепашћена старица, да га задржи.

„Пусти ме само,“ вели Леонтија.

„Не иди никуда, ако Бога знаш,“ одвраћа га баба Мила. „Шта ћеш с тима?“

„Пусти ме само, пусти. Хоћу да им покажем, да газда од ове куће још није умрло.“

„Не иди, ба́то,“ врисну његова снаха Даница, „јер ми не смемо остати саме без тебе; свиснућемо од страха.“

Старац оста непоколебив у својој намери. Не моглоше га задржати ни сузе ни преклињања. Изађе у двориште, па се онда упути на улицу и оде некуда. Румен му ударила у старачке образе, а целим њим овладала силна срчаност.

Снег био престао, па опет почео провејавати. Густа помрчина. Сова крештањем поздравила наступање свога царства. Тај њен глас тако непријатно звони у ушима онога, који је изишао, да надгледа мал свој и обиђе марву. Оваких мрачних ноћи мора човек да је на опрезу, јер хоће неваљад да учини штету, а помрчина је таковима права посе-стрима. И онај сиромашак, што има на тавану два цака хране и по које парче суха меса, мора да чува то од грабљиваца.

После крика совина овлада опет тишина, само се у комшилуку ча-Крстиних чује нововерска песма и бупи суседе у оном слатком причању невероватних приповедака. Хоће да чују људи песме новозаконика, па прислушкују. А кад им се и то досади и озебу, врате се у топлу собу, полежу, да у чудноватим сновима нађу предмета сутрашњим нагађањима.

Прође једно парче, а врата чича-Крстиних се поново лагано отворише и унутра уђоше две људске прилике.

Та два човека одоше прво у стају, па се онда вратише и упутише се у собу, у којој се нововерци моле. „Боже помози!“ чуо се један глас одонуд и од те двојице, кад су били пред вратима.

Врата се отворише, а у собу уђе чича Леонтија и његов брат ча Никола.

Настаде тренутак страха, од којег се поче коса дизати свима нововерцима.

Младен одмах ћипи са столице.

„Ко сте ви, што у невреме смете да се увучете под туђ кров, а да домаћину и не јавите, да сте дошли?“ пита чича Леонтија потмулим гласом, а дрхће од гнева и од узбуђења.

Сви ћуте као окамењени.

„Како сте смели прага ми прекорачити без моје дозволе, лопови и бескућници једни... Ко вам је то допустио?“

„Ја,“ одговори Младен подмукло.

„Ћути, отпадниче и анатемљаче. Твоја је реч лажна вера, која ми кућу погани.“

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Твоја је вера лажна!“ рече Младен, а у лице му појури крв. „Ово је моја кућа и ја је могу разрушити, ако хоћу, и могу у њу примити, кога хоћу.“

„Ћути, занемео! И разрушио си је, несретниче, ал из тих рушевина севај на поље заједно са тим твојим поганим друштвом, јер . . .“

И сукобише се. Настаде немо исполинско рвање: два стара исполина против једвог младог, млада крв и старе кости.

Кости прште. Рвање је дуго трајало. Не чује се никакав глас, само стењање од силног напрезања.

Нововерци стоје дотле као укопани и скамењени. Ни један не сме да се с места макне, нит речце да писне.

После дуге и силне борбе клоне Младен. Отац и стриц савладаше га и везаше неким ужетима, што су их из стаје донели. Везан и онесвешћен лежао на земљи, а крв му је лошила и на нос и на уста.

Тада се старци окренуше са штаповима на по-

(Наставиће се.)

воверце и почеше их немилице ударати, где су кога добили. Нагоше, куд је који могао. На одбрану ни један и не помишља.

Страшно је било видети два стара разјарена лава. Крв им ударила у лице, па се потпирили и подмладили, само им седе власи издају године. Из очију им сева јарост, и док се окренуше и погледаше око себе, већ никог не беше ту.

На ларму дотрчала баба Мила и Даница, и кад видеше Младена онесвешћена и крвава, почеше запевати, да се далеко чуло у тихој ноћи. А мати паде на тело свога сина и пољупцима га буђаше из несвести. Снаха клекла поред своје свекрве, па само нариче на сав глас.

„Што га љубиш, несретника, који се усудио, да руку подигне на свог оца!“ дрекну чича Леонтија на жену. Но кад види онесвешћена сина свог крвава, текну га тај призор као нож у срце, из очију му потекосе сузе, и он се стиште за главу.

У УСТАВНОЈ ЗЕМЉИ.

ОД ВЛАДИМИРА М. ЈОВАНОВИЋА.

Вадгод сам читао у књигама описе здравих и чилих младића, пуних наде, снаге и живота, ја сам се сећао Чедџе Божиновића, који је у оно време, кад сам се с њим познао, свршавао учитељску школу у Б. Лепу, цршпурасто лице било је као обасјано неком особитом светлином, неким особитим знаком бујности и свежине; у црним очима, изнад којих се надносиле густе обрве, блистао је јасан поглед, који ти је показивао неку особиту вољу и одлучност. Наусница му се тек тргла; а густа и црна коса често му је падала на чело, те ју је радо прстима ушчешљавао. Стаса је био витка и висока, па га је било милина погледати, особито при ходу или при игрању. А био је изврстан и играч и свирач и певач. Није било весеља, где није било њега. Ако си био жељан песме, није ти срце могло стати на меру, док ти он није запевао; ако си био жељан игре, ниси могао с вољом поиграти, док ти он није посвирао у виолину; ако си био сетан и невесео, ниси се могао расположити, док се он није нашалио. Он је давао живот друштву; без њега није било правог весеља. Недељом се код његове газдарице искупе девојке из комшилуга, па то ври, нарочито беле недеље, кад се праве љуљашке.

Колико је Чедџе вредео као несташко и ве-

сељак међу девојкама и у веселом друштву, толико је, и још више, вредео међу својим друговима као озбиљан и трезвен разложник и говорник. Није било ђачког скупа, на којем нису окретали очи на њега, кад је требало да се реши какво важније питање. У таквом случају чисто ниси могао да познаш оног веселог и безбрижног Чеду, који је био кадар сваког развеселити и насмејати. Његово је лице тада било тако пуно збиље, а говор тако пун одрешитости, да је за собом и нехотице повлачио све, који су га слушали. Био је и члан тајних ђачких друштава, којима је смер био, да промисле мало и о срећи целог човечанства. Доста пута о празнику или у очи каквог светачца, кад женскиње не ради, и кад је на њега код газдарице изгледало читаво јато младих девојака, да им посвира и да их позабави, он је седео у каквом удаљеном крају Б-а, па је с друговима водио тужан и опасан разговор о друштвеним јадима и о преображају људског друштва у опште и српског посебице.

Био је енергичан и небојша. Пренети забрањену књигу из З. њему је била обична ствар, а протурати забрањене списе била му је наслада.

И поред свих тих послова и несташлука, он је опет био први ђак.

Кад је с одличном сведоџбом отишао у народ, обећавао је много, а желео још више. Видео сам га, кад је пошао. Веселијег лица и већег расположења још нисам видео. Само му се тешко било растати с друговима. С неким се пољубио и по три пута, па се опет враћао, да се још један пут пољуби, и да им рекне, да му пишу. Сиромах, као да је знао, да се с многима неће видети никад више.

* * *

Прошло је неколико година од тог доба. Ја сам живео у Б., док нисам свршио школу, а после потражим службу, и будем одређен у В., лепо место у долини, окруженој брдима, а испресецаној планинским речицама у којима је се дивота купати. Лети после подне цела се варош дигне на купање. Кад пред вече пођеш у шетњу, само среташ једне уморне, знојаве и прашињаве, како јуре на купање, а друге свеже, чиле и окупане, како, изгладнели и весели, хите на пиво или на вечеру.

Брзо се и ја привикнем томе обичају, те сам после једва чекао, да идем на купање. Обично се искупи по неколико нас из комшилука или испред каване, те идемо заједно. Понесемо и хлеба и сира, па кад се искупамо, а ми седнемо код једног извора крај реке, па се мало и прихватимо. Ништа ти није крајније, него после купања ужинати на зеленој трави. Слађе ти је онда парче сува хлеба, него други пут бог зна какво јело.

Једног дана, кад ме познаници потражише, да идемо на купање, угледам међу њима и једног младог, али веома слабог и обрђалог човека, који ми изгледаше познат, али не могах да се сетим, где сам га видео. Руковах се с њим, а он се тужно насмеја:

- Ти мене сигурно не познајеш?
- Бога ми, не познајем.
- Ја сам Чеда Божиновић.

Чини ми се, све се окрену око мене. Прићох, па се пољубих с њим, али не могах ништа проговорити. Од онога несташног Чеде, који бејаше углед младићке лепоте, снаге и чилости, беше постао погурен и изнемогао болесник, због кога смо сви морали ићи лакше него обично.

Оно румено, црпнурасто лице беше увело, пожутело и потамнело; оне ватрене очи беху угашене; весели поглед беше се у тугу пре-

творио, и кад се на лицу осмех јавио, он је лебдео само око уста, до очију није могао допрети. Очи су биле израз ојађене душе, па се беху повукле у очне дупље, из којих су испод густих обрва тужно вириле, страшно изгледале. Место некадашњих наусница преко горње се усне спушташе занемарени бркови, а некада чисто младићко лице беше обрасло густом непоткресаном брадом, каква се јавља само у робијаша и људи, којима су деца помрла. Кад би га видела која од оних девојака, што су некад гинуле за њим, сад би се с ужасом тргла. Јест, сад би га се плашиле оне, које су некад крале прилику, да га се сите нагледају.

Ишли смо ћутећи. Само је он покашто покашљивао, држећи мене за руку.

— О, Владо, Владо! Баш ми је мило, што сам те видео. А све сам разбихао за те, па кад чух, да си овде, много се обрадовах. Знаш ли, како смо живели? Знаш ли, како се оно код Д. проводисмо?

— Знам — рекох ја, и нехотице узданувши.

— Сећаш ли се, кад оно код њега о слави оеванусмо, па после не дадосмо спавати ни његовим сестрама ни њиховим другарицама? Сећаш ли се, кад им оно груде снега у собу бацасмо?

Беше стао, па обе моје руке у своје узео. Био се усправио, а у угашеним очима бејаше се разгорела нека ватра, која је повраћала некадашњу живост погледу његовом. Био је узбуђен. Дрхтао је.

Пођосмо даље. Сви смо ћутали, поштујући слабост његову, а он целим путем није престајао помињати догађаје из прошлости. Сиромах, уживао је у успоменама. Нисам имао кад да га упитам о узроцима промене његове, а нисам ни срца имао, да га за то запитам. Ћутао сам и штедео сам га, мислећи, да ћу то после моћи дознати и од других.

Дођосмо до воде. Свукосмо се. Свуче се и он. И нехотице ми падоше у очи две белеге преко леђа, које су изгледале као оно остаци од зараслих рана, али сам се чинио невешт, нисам га ништа питао. Но он је непрестано ћеретао, само га је кашљуцање покашто ућуткивало.

Вратисмо се подоцкан, и тек кад смо се растали, дознам од другова, да је дошао из

затвора, у којем је лежао због агитовања у корист опозиције. Даље нисам ни разабрао.

Ишли смо после још неколико пута на купање. Један пут смо ишли и сами, и ја не могах отрпети, да га не запитам, што се купа у ладној води, кад му може штетити. Али он рече, да не може да одоли жељи. Научио сам, вели, од детињства, па ме сад чисто ми не жеља, кад се купам, те се сетим, како сам некад овде проводио детињство и хватао раке.

Кад наступи јесен, Чеду почеше ноге издавати. Ретко је шетао. Обично је лежао код куће, или је излазио на улицу, те седео у зетовом дућану, који му је био уз кућу. Ту смо се и ми искупљали, те се с њим разговарали.

Кад опаде лишће, Чеда сасвим паде у постељу. Ко је хтео да га види, морао му је отићи у кућу. Један пут сам га застао где лежи а држи виолину, али не може да свира него само прстима жице додирује.

Једнога дана чух, где некога оглашују. Запитам, ко је умрло, и дознам, да је он преминуо. Одем на погреб. Света беше доста. А једна му госпођа беше донела и венац од баштенскога цвећа. Тужнијег погребам нисам видео. Нити је ко питао, шта му би, ни од кад болује, ни шта су казали лекари, нити је ко с ким разговарао, као на другим погребима. Чак су и жене ћутале. Све је то ишло немо и замишљено, али и намрштено. Ни озбиљније надгробне речи нисам никад чуо, него што сам чуо онда. Није се говорило о увелом цвету, него о малаксалом раднику и борцу за народ. Кад су га у гроб спустили и стали затрпавати, није остало руке, која није бацила груду земље на сандук његов.

* * *

На неколико дана после тога, ја сам једно пре подне седео у соби и читао, док чух, како неко кућане на пољу пита, да ли сам код куће. Рекоше да јесам, и неко закуца на врата. Рекох: »слободно!«

Уђе унутра Чедин зет, дућанија, с којим сам се поред Чеди чешће виђао. Био је ћут-

љив, озбиљан и децом оптерећен, па му никад није било ни до многог разговора, а камо ли до посета. За то се прилично зачудих, кад га видех. Но опет помислих, да можда хоће да дају Чеди парастос, па дошао да ме зове. Беше субота, а у В. парастос дају обично после вечерња.

Понудих га, да седне, и причеках, да почне разговор.

Он седе, али не рече ништа; гледао је преда се замишљено, као да прикупља мисли.

— Кад ћете давати Чеди парастос? — рекох ја најпослед.

— Нећемо пре шест недеља, — рече он, дигавши главу, — него сам дошао, да испуним, што сам покојнику обећао. Заклео ме је на смрти, да вам после његове сахране испричам све, што је за живота препатио. Казивао ми је, да је с вама лепо живео, и да ви радите на новинама, па је желео, да ви опишете његово страдање, за које ни мени није казивао, док већ није видео, да ће умрети. Срамота га је, каже, било, да казује своје јаде, а, после, бојао се и да му не дозна мати. Зна, јадан, шта би чинила. Тек на два дана пред смрт поверио се мени и заклео ме, да о том не казујем ником, осим вама, али и то тек после смрти његове. Само вас је молио, да његово право име нигде не спомињете. Није био рад, да се његово страдање износи на јавност њега ради, него само света ради, јер је грехота, да се не зна, шта се чини у уставној земљи.

Кажем му, да ми је веома жао, што ми се није дала прилика, да живом Чеди какву лепшу жељу испуним, али да ми је и та последња жеља његова светиња, и ако ми неће бити лако, да слушам причу о страдању његовом.

— Е, камо среће, да је ни ја нисам слушао, — рече зет.

У том му донеше слатко и воду, али он слатког не хтеде узети, него се само напи воде, па кад девојче са слатким изађе на поље, те остасмо сами, он ми тужан стаде опширно приповедати, шта је било с Чедом, казујући ми при том, шта је претходило његовој патњи.

(Свршиће се.)

СЕОСКИ ЧАКАНАЦ.

Е П О С У Ч Е Т И Р П Е С М Е.

(ПЕТЕФИ.)

ПРВА ПЕСМА.

Боле ме богови чудо,
 На сву ме меру воле;
 Одарили ме грлом
 И ретким „јестеством“,
 Што убојну вику
 И све страхоте боја
 Лакоћом надвикат' може.
 — И с' тог ми певац завиди сваки.
 А да би човека било
 Вредног јестества тог,
 Из веље љубави к мени сатвори бог
 Главаша замашне шаке,
 Ковача у селу,
 Што 'но га свет од песничке маште
 Песнички прозва: „Сеоски чаканац“.
 Ви, што сте људи одважна духа,
 Од бојне рике што не зазирете,
 — Чујте ми речи!
 А ви, што 'но сте слабије петље,
 Што вам при сваком страшнијем послу
 Зечије срце у чакшире пада . . .
 Клон'те ме се сада!

* * *

„Амин“! рекао гласом
 Побожности пуним
 Служитељ божји;
 А четир зида од светог храма
 По обичају свом од старина
 Озбиљним гласом одјекнуше: — „Амин“.
 А народ, што се стек'о у цркву
 На вечерње, да се помоли богу,
 Разиђе с' кући,
 Па крај бокала рујнога винца
 Код своје куће или у крчми
 Слављаше бога.
 У затвореном храму тишина наста.
 Мирније није ни украј бара
 Кад гем и вивак и жабац заспи.
 Мир беше дакле —
 Тек два паука борила с' храбро
 Очајном борбом
 Око батака гојазне муве.
 Ал . . . црне судбе . . . испустише га
 А миш га зграби, па терај с њиме
 Право у олтар на своје место
 У одежду тамо часног оца попе,

На се лепо слади тим изабраним смоком
 А пауци гледе завидљивим оком.

Но чуј, каква је то грдна рика,
 Какав урнебес прекиде на мах
 Гробну тишину у светом храму.
 Грмили — ил се то земља тресе,
 Ил' каша кипи у крњем лонцу?
 Не!
 Тамо неко хрче.
 Управо тако . . . прилика људска.
 Ено у ћошку наслонио главу
 На две песнице па тихо спава . . .
 — Но погле, ено канда се буди,
 Кад се до миле воље нахр'о.
 Очи таре, зева, тегли се, гледа
 Свуд око себе, — а већ нешто слуги.
 К вратима пође, браву дрмуса
 Ал све у залуд.
 Промућурном главом прозрео је одмах
 Право стање ствари; п' онда рече мудро:
 „Забрављено је“.
 И још једаред рече: „Забрављено је“.
 И за тим, к'о што приличи јунаку,
 Тебе се сети, у помоћ те призва,
 О, присуство духа!
 Молио те лепо, да си му на руци,
 И ти га услиша, не изневери га.
 Под твојим снажним, моћним окриљем
 Синуше му мисли у промућурној глави,
 За коју би био грех самртни касти,
 Да је празна тиква.
 Додирнувши претом свој носић бакарни
 Ев' оваке мисли стаде да премишља:
 „Како да се спасем?
 — Викати не вреди.
 К'о из пушке таче што не носи два пут
 Онолико, кол'ко баш заиста носи,
 Е тако је исто и са људским гласом.
 Та све кад би грло одер'о вичући,
 У селу ме не би нико мог'о чути,
 Јер човеку треба, кад поштено млата,
 Да до села стигне, баш добра по сата.
 Да скочим кроз прозор?
 Истина, до душе, кад сам био мали,
 С врх трешње сам скак'о без по муке, лако.
 Особити ремек тад сам показив'о

Када ми се пудар с прутом приближив'о.
 Ал то ј' било давно.
 Четрдесет лета грбачу ми тиште,
 Нисам више 'нако лаган ни окретан.
 К'о у оно време, кад сам деран био.
 Сад да скочим доле — можда бих врат скр'о
 Или би ме снашла друга каква беда.
 Тако је кув'о гомилу мисли
 У својој бистрој, промућурној ћупи
 Тај мудри човек, што 'но је до сад
 Четрдесет пута дочекао веће
 Догађај важни — кошњу кромпира.
 П' онда ће опет смишљено рећи:
 Друго ми што год ваља пронаћи,
 Јер иначе овде преноћити морам,
 Што ми не би било особито мило.
 Проницавим оком заглед'о се некуд
 Па дубоке мисли стаде да премишља.
 Тако исто гледа лугонога рода,
 Када украј бара и посред мочара
 Вреба жабе, змије и друге гмизавце
 Којима је рада почастити славно
 Своје тиће мале тамо на димњаку,
 Што чекају жељно залогоја масна.
 На један пут кликну: „Ха, сад пронађох!“
 И суморно чело радошћу му сину,
 Као што сине на прилику земља,
 Кад сунце здере пољаву с неба,
 Што 'но је чине мутни облаци
 Исто тако сине и ватра у кујњи
 Кад господско куче срдобоља снађе
 И страшљивим гласом госпођа повиче,
 Забринута због те несреће ужасне,
 Да слушкиња дође из чељадске собе:
 Чујеш, море Пана, устани брже,
 Упали свећу на угреј цигљу,
 Ал само брзо — јер је опасно.

А дремљива Пана на то се диже
 Па се одбатрга гуићајућ' у кујњу,
 Напила опило и кремен и труди
 Те укреше ватре и припали жиљак,
 Жишком омут сламе а омутом дрва,
 Да угреје брзо цигљу за псетанце,
 Да не мучи наступ трбушчић му фини,
 Кажем, к'о што се у ноћи тамној
 Разбије мрак, кад ватра засветли,
 Исто се тако разиђе туга
 С врх носа нашег дичног јунака,
 Када изусти ту реч: пронађох!
 Радознали свет ће питати: а шта то?
 Запиљи уши, радознали свете,
 Моја ће лира одмах ти рећи.
 И ако си до сад у бризи био,
 Шта ће да буде с нашим јунаком —
 Или суза туге росила ти лице:
 Слободно можеш радоват' се сада,
 У оку т' нек трепте од радости сузе
 К'о сребрна дугмад на црном пруслуку:
 Јер је план већ смишљен, како да се спасе.
 Па какав план јоште, вредан сваке хвале
 И достојан такве промућурне главе.
 „Испашће за руком! а, то се разуме!“
 У тријумфу рече сужник свете цркве.
 „Сад идем на тороњ, па ћу се кроз прозор
 По ужету спустит' од великог звона.
 Ал ако огласи?
 Но то ћу већ знати удесити тако,
 Да не лупне клатно. — Дугачко је уже.“
 Пустимо га, нека свој план и изврши
 Исто тако хитро и проницателно,
 К'о што га и срочи.
 А ми хајде мало да се одморимо,
 Не би л' стекли нове и снаге и воље,
 Да би могли прећи и на друго поље.

ЛУКИЈАН МУШИЦКИ.

О ПОСМРТНОЈ МУ ПЕДЕСЕТГОДИШЊИЦИ.

КРИТИЧКА СЛИКА.

ОД ЛАЗЕ ТОМАНОВИЋА.

(Наставак.)

III.

ели треба још да истичем Мушицкога као пјесника? Срце, које онаквом љубављу у оно доба обуфаћа цијело српство »од Будима до Цетињских стјен«, одиста је срце пјесничко; и душа, што се из тог срца излијева, да непресушнијем изворима напаја све

крајеве српске животном снагом, мора бити душа пјесничка; као што је само велики ум могао разабрати и утначити тако дивно за сва времена будућа односе српства у словенству. Ипак ајдемо још даље.

Мушицки као старјешина манастира Шишатовца хоће да га обнови, да га унаприједи да

постане приљепиште српскијем музама. То његово настојање изазивље завист у браству му, које га гони, клевета и над њим успијева. Мушицкоме се одузима управа манастира, и ставља се под истрагу као ископаник »дома Шиљановића«, који је толико љубио и за његову се будућност толико бринуо! Па какав нам се појављује Мушицки у томе искушењу?

Духу своме пјева:

Друг си ми ти најверниј, в пустињи собесједник.
Облак са чела ти разгони.

Па к самом себи:

Глас лире ваше балсам њежном сердцу;
С пјесмом вашом јачиј дух.

Копитару и Вуку опет пјева:

..... И јунак

Зрачну рођен на славу а падши у окове, свјета
Судбином, дане оплакује мрачна живота.

Но Гершићу наставља:

Бурја ми чун колеба страшно.

Ја т' не остављам весла;

Отгони таласе дух.

»И слаба мишица људска јача у бједи: сече и препоне дух. Гдје јачи живот, тамо побједа спјеша. Дрема у миру лав«.

У Побједи сербског срдца истијем тоном наставља даље:

»Мати је величју људскоме туга, скорб, душевна рамна, злбом и завишћу задана. Дух у бједи расте«. Па се музи обраћа: »к добродјетељи вјечну љубов зажежи в перси гони ме пакшћу. Дај духовима силе у бједи. Ах, у љути час уздахнут може, смутити с духом и крјепки ирој. Ал' полк злобе подле презире У себи покој тражи. Подиже тешко бремена на плећа, да би слабијој браћи пут ко већој срећи, к правој отворио слави. Стоји сам; а браћи подпора примјером својим бива«. То иште — вели — од свакога опће добро, ком промисао даде већу снагу.

»И трудан живот ал' браћи полезан бољи је и слађи него завидна сјајност ал' у себи гњила«. Докле је љуцкога рода, биће страсти; нит ће је уништити просвјета. Цјељ просвјете је срество к високој цјели човјечијој на земљи; цјељ к чистој човјечности. Из савеза цјели просвјете и цјели човјечности рађа се љубав к истини, доброту и љепоти. Ње је зла воља и худо срце, ту просвјета нема цијене. Множимо бољи дио па ће се подли смањити; вјенце плетимо првом, а други ће у тами

остати. Презрени зликовац и себи је немио! — Даље нас учи, да тражимо благо, што ће и за гробницом остат наше; а да освете не тражимо. Далеко је љепше и благородније врагу праштати. »Та благодјеј вам постати може да и сам то не зна! Еркула подиже на небо завист. Љепе страсти вјетрила с' к слави, а завист вјетар«.

У Гласу Арфе Шишатовачке препоручује нам да у »жару љета« шљедујемо Улису, и каже, да на дверма мудрости стоји: »Претрпи, уздржи се!« Човјек се жали на друге, а сам у себи носи много врагова, што га чине несрећнијем. Нека најприје побједи своје, па ће лако туђе. »Над самим собом најтежа побједа! Не дај да расту заједно с силама ти тајни врази твоји. Вољу најприје под јарам подвргни ума«. Па даље: »Затвори твоје битије у перси и те огради мудрошћу; нећеш ми ти бити зло срће. Зло најтеже, кад си га привео самим собом. Лакше је, кад ти сувом на путу на врат браћа силом варварски наметну. Ах! Аристиде, Фокионе, Сократа, Милоша опоменсе«. У ланцу бједи блажен је, кога не гризе савјест, да је ближњему о злу радио.

У тој бједи својој Мушицки је спјевао неколико ода ондашњем митрополиту Карловачком Стратимировићу и владици Путнику. Првоне пјева:

Мојих свјатаја цељ възблеснет трудов,

Отјата почест вспјат възвратитсја мње.

Докоље сербски род пребудет,

Правда твоја воспојетсја нами.

Па у оди својему покровитељу, исто-
ме Стратимировићу, опет пјева:

..... Аз бо народови

Бјех полезен до днес вјере ученијем

Цјесими лири и арфи;

Тјеми буду полезен впрел.

При лампадје внегода Муз аз сјежу, пекис',
Љепо што и добро роду открит и цјет. . . .

Јова уж' увјенчаја

Сонм сатан иссели свирјеп.

Шишатовач прослави:

Вјечни дигну ти столи до звјезд!

Па Путнику једну оду почиње овако:

Мир сербски знајет, Путник Мојсеј кољ бје

Подпора силна Рајићу славному

В бједах, јему творених злими;

Такоже, Јосифе, твој узнајет

Мње аще ниће даси ти щит против

Отрови полних, вражијх стрјел . . . . .

Једну другу опет почиње овако:

Јако, лирни стихи в кљети мојеј поја
Сербом, мирјанствују, онсица мја вонит.

Лиру л' мње поврещи в огњ?

Ни! Тобоју побједа мње

Придет, Путниче! . . . . .

У мушком трпљењу велике неправде, како
пјева у оди Утјешеније:

. . . . . Чувствује први пут

Далеко јачим себе, нежел

Игда у покоју што је био.

Доста је чистим персима угрже

За обице благо ако су дисале,

И равни примјер многими дале;

Ако и гониме, браћа жале.

С том пицом душе Сократ нам није смрт.

Рутилиј против тужбе неправедне

Не тражи пита рјечма. Вољно

Оставља Рим. Нити га врати Сула.

Несмутним взором Фокион умире

Ко Сократ. Лети Обилић смрти у

Чељусти, да против гнусне лажи

Невини образ освјетља себи.

Марцел се слави, Рима из гордога

Изгнани. Стиди с' гоцитељ, Цесар, тог;

Да, ко је против правде, вјечно

Против тога ће и правда бити.

Ми видимо већ мужа скроз проникнута ду-
хом грчког и римског класицизма. За то је и
проповиједао потребу изучавања грчког језика.
У оди о здружењу катедре славенскога језика
са грчкијем вели:

Грек бист Римљаном вожд, да

Будет тојже и Сербом днес.

. . . . . Први нам Грек, втори

Буди Римљанин друг.

Па нам у Протептикону каже зашто:

. . . . . Ах! не довљејет сам

Ум к величију мужеј. Перси здје ишутсја.

Тија, равно без шума,

Блеска к дивним дјелом ведут.

Тјех не вјест побједит злато, сребро; не вјест

Крик врагов устрашит; тјех ницети рука

Зла скрушити не может.

Обицих благ олтарју — руком

Бит отверстим велат. Мзда благодарности

Здје не ишут они ближним творену за

Ползу, с игогом подјат за

Подвиг. Тамо за гробами

Болих лучи мзди возблеснет им, немцу

Тма познениших времен их не обимлет. Во конца!

Ползу живши народа,

С тјем по смрти живет во вјек.

Тако га одмах потпуно разумијемо када к
самом себи пјева:

Полк черни нек се множи; в срам ће пасти.

Чиста совјест нама цит.

И к духу мојему:

Та тврдим градом духови нашему

Јест: в сем спокојно черну толпу врагов

Мотрат; лишен пријатељ преждних

Тцигеја себје самому довљеги.

Па Димитрији Стефановичу:

Цјену дни получајут от ползи, творенија ближним.

Тјем слатка жизни, тјем легка смрт.

Ту је стојичка постојаност; ту смо виђели
умјереност и трпљење шпартанско; ту видимо
ћелом и словом проповиједника жаркога тако
ријетке грађанске врлине самопожртвовања на
олтару опћега добра. Што нам све открива фи-
лософа и пјесника какав, нам се хоће данас и
вазда.

Послије ућехе и насладе што налази у раду
за опће добро, Мушицки је тражи у нежном
чистом пријатељству, које називље »ароматом
живота« у оди Живковићу, у оди Гагићу
»идолом свог срца«. Па у малом кругу бла-
гоображених пријатеља пјева:

На част тому стола богатство,

Ко сам, ко горд, ком жуч черна.

Њежност пријатељства свога пјесник нам
најбоље открива у оди Сјени Прокопија
Болича:

Сладко с другом словити:

Сладко также слезит за ним.

Тихих, бурних и днеј верни ми спутниче

В струни, варвите, лиј наших сердец всју скрб,

Нашеј ми да оставим

Чистој памјатник љеп љубви.

Тој јест с мртвими нам силеи сојуз!

Речено је, не спомињем се већ ће, да је Му-
шицки био такозвани пригодни пјесник. Но то
је могао рећи, ко је само наслове његовијех ода
прочитао; али ко је саме оде прочитао и у
свезу их довео од онијех, што пјева цару ау-
стријскоме, до онијех цару словенскоме; од оде
владици Петру Црногорскоме до ода митропо-
литу Стратимировићу и Владици Путнику; од
оде Витковићу, мађарском пјеснику, до оде До-
бровском; од ода Вуку Карацићу до онијех
гимназији и библиотеци Новосацкој: наћи ће,
да све оде Мушицкове једну сврху имају и да
су једнијем духом задахнуте, како оне из доба

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

његовог страдања, тако исто оне испод влади-
чанске митре. Он сам ту сврху своју овако
опредијељује у оди к Лирје Мојеј:

Хранит јазик и вјеру;
Пјет сербско име дух;
Обичаји, храброст стару;
Љубов взајмност вејех.

А на другом мјесту (Сочиненија Државина):
Не лажну хвалит Сербина заслугу,
И честност, правду, добру к общему

Тежње храбро; златну казат
Истину! дизати сербску лиру.

Чим је шћио да даде »добре вожде бједно-
ме народу«. Да, све бреме, што данас дијелимо
»од Будима до Цетињских стјен«, радећи на
пољу народноме; све је то бреме на себе био
узео лабуд Шишатовачки, на облијетајући
све крајеве српске, будио је и учио, бранио и
славио слатком и одушевљеном пјесмом све, што
је добро и лијепо, све, што се српскијем име-
ном звало.

(Свршиће се.)

ЦРНИ ПЕРА, НАРОДНИ ГУСЛАР У БОСНИ.

(Свршетак.)

ад је моја пјесма у »Босанској Вили«
довршена (»Бој Срба с Татарима«), за-
ишће Перо, да му је прочитам. Ја му то
учиним, а он ми рече, да је добра, само у њој
не ваља то, што је у Милош-Обилића био коњ
дорат, а морало би бити ждралин. И ко-
лико сам могао из његова знања и говора му
опазити он полаже велику вриједност на коња.
По његову казивању зна се, и да је остало у
предању, какова је који јунак коња имао. Љу-
тило га јако, што је у оној пјесми метнут до-
рат коњ, мјесто ждралина.

Ево, шта он мисли о коњима, управо о
именима њиховим у појединих јунака:

За најбоље коње спомиње се у једној ње-
говој пјесми ови:

Ждралин Милош Обилића, путаљ Јанковић-
Стојана и џогат Сењанин-Ивана, са обичним
називима: вилен ждралин, добар путаљ, бије-
сан џогат.

За ждралина има у његовој пјесми о паду
на Косову ово: Кад је пао Косанчић Иван и
Топлица Милан, а Милош остао грдећи Тур-
ке, онда:

Повикала баба са чардака:
»Ала Турци, жалосни кукавци!
»Не морете ништа учинити,
»Учинити Милош-Обилићу,
»Коњ виловит, а јунак змајевит,
»Јере ждралин соја виленскога,
»Бјела вила ждрала одранила,
»Милош соја Змаја Огњенога.
»Већ ак' хоћ'те бабу послушати,
»Оплетите мрежу од сарука,

»Па бацајте у камаре*) ђорде,
»Одламајте перне буздоване,
»Задјевајте у зелену траву,
»Тупо гон'те у зелену траву,
»Оштро гон'те небу под облаке,
»По Косову на четири стране,
»Када Милош наћера ждралина,
»Не ћете л' га како вреварити,
»Ждралина му коња запетљати,
»Под њим ће се ждралин нагрдити,
»Лако ћете уфатит' Милоша.«

Ждралин је био најбољи коњ јуначки.

Ево, шта вели за Стојанова путаља. Он је
био у Турака, па га Стојан отео од Турака и
од тога доба постао Стојан на гласу јунаком.
Прије путаља имао је коња вранчића. Путаљ
је био најбољи коњ, што се тиче трке и ја-
хања. О томе најбоља му карактеристика из
једне Перине пјесме: како је Стојан дошао
међу Турке на трку, те један сахат чекао, док
сви кренуше, а онда тек он на путаљу, те све
престигне до једног црног Арапина. Кад до-
шао до њега, онда је подвикнуо двапут, а
трећи пут дословце ово:

»Еј путаљу, моје миловање!
»Када било покупило вино,
»А зопца је жути дукат била,
»Ја сам себи вино узмакнуо,
»А теби сам зоби примакнуо: —
»Примакни ми трци и дјевојци,
»Сустигни ми црног Арапина,
»И његову танку бедевину,
»Још боље те хоћу миловати,

*) Пјева и: у навикама.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„На те бољег рата ударити,
„Бољег рата од сувога злата.“

Путаљ је, дакле, био најбољи за трку и јахање.

Ево, шта вели за Иванова ђогата: ђогат је био најсретнији коњ за јунака. За то би ми послужила карактеристика из једне Перине пјесме, гдје је Блажевић Омер оборио Сењанин-Ивана са коња и у ране га ставио, па узјахао коња ђогата и отишао Турцима на муштулук. Кад дошао кроз Кунару у Јадовин кланац,

Досјети се дебели ђогате,
Ње остави рањена Ивана,
Па он мота пруже и буквиће
До Ивана свога господара,
Стаде цика дебела ђогата.

а рањен Иван, кад виђе свога коња, подигне главу, прикупи последњи остатак снаге, дигне пушку и добије Омера.

То су дакле та три коња.

А само се од себе разумије, да је најпрви коњ и најбољи, вели Перо, Шарац Марка Краљевића, по се није толико одликовао ни брзином ни чим другим већ вјештином и таломом при бици, боју, клању, мејдану и крви у опће.

За остале само оволико да вам опишем: у Смиљанић-Илије: ђогат, у Петра Мркоњића: дорат, у Миће Мандушића: ђогат, у Боже Миљковића: ђогат, у Митра Миљковића: вранац, у Ерлеговца Марка: зеленко, у Јован-Капетана: ђогат, у Бошка Вучковића: сиван, у Сибињан-Јанка: дорат, у Бановић-Секуле: вранчић, у Сењанин-Тадиде: дорат, у Јована Бранковића: дорат, у Вука Мандушића: дорат, у поп-Смиљанића: алат, широкога врата; у Топлице Милана: вранац, у Косанчић-Ивана: зеленко, у Југ-Богдана: хат — дорат, у девет Југовића: девет хата — дебелих алата, у Сјероте Николе: дорат, у Краљевић-Јандрије: дорат. — То је, што се коња тиче у кратко. Други пут ћу о њима више писати.

Ваља вам знати још и то, да је у ходу пјеше: најбољи јунак био Комнен-барјактар. Кратка карактеристика:

„Бржи Комнен од коња свакога.“

У Турака најбољи коњи: Мујин ђоган, бедевија Фирдуз-капетана из Ливна, дорат Накић-Хусејинов, малин Сливов, кулаш Личанина Тала, ђогат Ковачина Раче, ђогат Панковић-Османа, дорат аге Мехмед-аге, ђогат Куне Хасан-аге, дорат Глумца Осман-аге, ђогат аге Мехмед-аге, дорат Грушца Осман-аге, јагаз бега Џиновића, ђогат Шарца Мамут-аге, дорат бега Љубовића.

А о првенству, што се јунаштва тиче, други пут ћу Перино мњење ударити на ђаге.

Још ћу вам само напоменути њешто, што сам до сада то изгубио из вида, па заборавио. Црни је Перо дошао у Травник има 17 година, а пребјегао је за то, јере су Турци вребали главу његову. Оженио се још на старини, дјевојку довео из Голеша села из куће Тегелтијине. Осам година живио са женом у Оборцима, а остало па и сад у Травнику. Родила му 13 дјеце, па све помрло; само му остало двоје: једно мушко од 5 година и једно женско од 1 године.

Још сам вам и то заборавио казати, да су му браћа Ристо и Јово такођер изашли на глас са пјевања. Перо ми за њих рече, да су и они обилни и богати у пјесми. Видјећемо, ако бог да, кад и њих преслушам. Можда би наша народна књижевност и туђе дошла до богата ћара и шићара, а то ће све стати до тога, и зависити о том, како ће ме предусрести данашњи наш свијет, кад све пјесме за штампу приредим и на јавност почнем издавати.

Ето вам, дакле, велеучени господине и драги пријатељу, оно, што сте од мене молили и захтевали; а све друго, што је још остало, добићете до скоро. Осим оне 21 пјесме, које сам »Матици Хрватској« послао, имам од Црнога Пера још и ове пјесме:

1. Никола, клез од Грахова отима кћер Шарца Мамут-аге: Златију дјевојку.
2. Драгоман-дјевојка.
3. Сужањство Митровић-Стојана и Роснића Халила.
4. Женидба Сењанин-Тадиде, синовца од Сења Ивана.
5. Женидба Бревуље-Шимуна од Варада.
6. Женидба Јакшић-Стјепана од Карловца.
7. Погибија Јакшић-Капетана.
8. Ђулић барјактар убио Сибињанин-Јанка.
9. Бановић Секула погубио Сали-Арапагу.
10. Женидба Роснића Ивана.
11. Женидба Сибињанин-Јанка из земље Латинске.
12. Погибија Бановић-Секуле.
13. Пјесма о Лугорану.
14. Мејдан Облак-дјетета са Ђурђевић-Мујагом.
15. Јунаштво Бановић-Секуле у Стамболу.
16. Погибија Анђелића Вука.
17. Сужањство Обилић-Милоша.
18. Јунаштво Сибињанин-Јанка и Секуле у наше Оточкога.

19. Штапнање Будимске дјевојке.
 20. Четовање Сифре-Хасан-аге са Соколовић-Ибром.
 21. Цар Сулејман турчио малог Драгомана.
 22. Цар Сулејман тражио од Смедеревца Ђуре слугу Злопоглеђу Вука.
 23. Цар Лазар удара на Осијек.
 24. Цар Стјепан враћа светачке прилике.
 25. Цар Сулејман удара на Варадин.
 26. Цар Сулејман удара на Угрин.
 27. Цар Сулејман удара на Столић.
 28. Цар Сулејман удара на Сињ и Селин.
 29. Женидба и погибија Куне-Хасан-аге.
 30. Стари Бабапет каје сина и роби Котаре.
 31. Мејдан Мустај-бега и Алај-бега Ковчића са Смиљанић-Илијом.
 32. Мејдан Мустај-бега са Мркољић-Николом.
 33. Женидба Смиљанић-Илије из Мостара, кад су га потурчили.
 34. Погибија Јанковић-Стојана.
 35. Женидба Смиљанић-Илије из Каниже са Златком, кћерком бега Џиновића.

36. Женидба Јанковић-Стојана из Лијевна са Златком, кћерком паше Атлагића, и Смиљанић-Илије са другом кћерком Хајком

37. Сужањство Драгише војводе и Приморца Тодора и Ђурице војводе у Ливну у паше Атлагића, избавио их Јанковић Стојан са сердарима.

38. Погибија Петра Мркољића, Вука Десанчића, 7 браће Десанчића и 3 сина Мркољића, Марка Југовића, Гаре Мркољића и 30 Бунићана.

То су пјесме од Котара. Онда ми је казао: 30 пјесама о Краљевићу Марку и брату његову Андрији; 6 пјесама из Србије нових; 6 пјесама нових црногорских и 25 пјесама хајдучких. Међу тима је већина од старих хајдука и харамбаша, а има их неколико од најновијих травањских хајдука, који су, нема дуго, изгубили главе.

Дакле има 126 пјесама у 75.000 стихова.

Милаш Обрадовић,
 учитељ у Травнику.

Ж И С Т А К.

ПИСМА ЂОРЂА МАГАРАШЕВИЋА ЈОВАНУ ХАЏИЋУ-СВЕТИЋУ.

VI.

У Новом Саду 5. Августа 1826.

Любезный Пріятелю!

Заиста да сам се чудіо, што ми за тако дуго време ништа писали нисте; а и могли сте и дужни сте были писати. Сва ваша важна дѣла, која сте имали свршивати, не бы чрезъ то ни найманѣ за-каснила се, што бы иѣ оставивши на еданѣ тилѣй часакъ, мени нѣколико вретѣй написали, кое бы ме о вашимъ предпріятіямъ и сретномъ нѣовомъ оконченію извѣстила. А пріятельство наше, и взаимна любовь изыскивала е по свомѣ праву, кое се никомѣ Артикуломъ Juris буди unіversi нарушити не може, отъ васъ е, велимъ, изыскивала, да той вашой дужности удовлетворите и мени пишете. Но зла су времена, многи се Адвокати рађаю, Богъ зна шта ће быти и съ најсветіиѣма дужностима и добродѣтелима! Вѣруйте ми, да я сей родъ людѣй за пріятельство не држимъ за најспособнѣи; ерѣ самъ много имао веѣ досадѣ прилика искусити и познати, да се обычно послѣ цензуре промену. А Адвокате и калуѣере, што се ове струке тиче, полагаемъ у едну класу; и едни се и други мѣняю; они кадѣ хрку

науку, а ови кадѣ се дипломе дочепаю. — Но ово е само за оне Адвокате, кои ни су полагали свое Ексамене на діетѣ! Одъ овы се валя чему другомъ надати! Я съ вама остаемъ у старимъ отношеніямъ, која ће вамъ показати, да е ово шала, а да самъ вамъ ово све досадѣ писао, само да дуже, по вашой желѣи, буде писмо. —

Отъ Вука самъ чуо, да е Господарѣ Милошѣ жертвомъ своіомъ умилно благовоніа кадило запаліо у Матицы Сербской. Буди му на вѣки честь и слава! Колико е то утѣшеніе и радость за оне душе, кое су се о томъ заведенію трудили, видећи и уживаюћи толико благоволеніе людѣй родолюбивы! Колика мамуза (caesar) за охоту и ревность дѣлателя, истинна іошѣ доста неѣки, а трудолюбивы пчелица! Сербљине! дай руку, а съ нѣомъ и вѣру, да ћешъ по могућству твомъ радити на свеобщемъ полю народногъ блага. Овако да намъ свима завѣщаніе буде! —

Четверту частицу послао самъ ономадѣ. Изборъ чинимъ, колико се засадѣ може, критическій. Отъ дана на данѣ све болѣ приближавамо се и нашемъ опредѣленію, и потреби времена и зактеваню праведне, али не убиточне, критике! — Знао бы изби-

рати, кадъ бы кошница пуна са свимъ была; заръ бы чимъ другимъ могъ наймилигъ госта послужю, веъь самымъ найчистимъ равкомъ? —

Зактевао самъ, и опетъ вамъ препоручуемъ, да Герчиѣ са ума несмеѣте. Истина, да е отъ нѣкогъ времена са свимъ другоячи и сирама мене, и Лѣтописа, и приложника; но нужно е, да га, кадъ ленимъ начиномъ неѣе да ради, мало, ал' да почувствуе, куднемо: Не были намъ тако штогодъ принео, чимъ бы се пчелице могле ползовати. Зна пая нога сила божія, и зна основанно и точно! — И онако намъ е веъь Мушицкій са свимъ заѣугю. Штета и за нѣга и за насъ, што на меканомъ свое мни ме славе ястуку почива; боитисе, да га не нападне силный какавъ сапъ, и да га са свимъ неуспава. Я самъ му и говорю и писао и много и дерзновенно, опоминяюѣи га и на славу нѣгову и ползу рода, но всуе. Bonus dormitat Homerus; али овдѣ нема quandoque! што е найгоре. Никада незнамъ, шта съ нѣме да радимо. —

Пошлите ми преводъ de Arte poetica, да у перву частицу год. 1827. цѣо ставимъ.

Я морамъ изъ наше Библіотеке узети за мою потребу рукописный онай Законникъ, и тако ѣу на кратко време послати Г. Копытару. Морамъ то употребити; ерь вы знате, тко е Господинъ Јоанновиѣ нашъ Директоръ; онъ бы то морао целомъ Патронату преявити, нег' што бы ми га изъ библіотеке однети допустю. Овако боязливя човека могъ вѣкн нисамъ видю; онъ мысли, да му таки оде глава, ако таково што безъ вѣдомости вышегъ надлежателства учини. —

Вукъ оде одъ насъ у прошавшу нѣделю преко Мохола и Сомбора у Будимъ. Шатъ до два месеца дана доѣе куѣи, како путуе. —

Овомъ истомъ поштомъ пишемъ и Матиѣу, являюѣи му, да самъ ономадъ по Костиѣу, овдашнѣмъ трговцу, послао пренумерацие на Дафниса 30 ф. W. кое ѣе отъ Суме Шиѣаровиѣа примити; но доѣоше юштъ 13 Пренумеранта изъ Ирига, кое бы му такоѣеръ желю предати. Изволите дакле вы у мѣсто мене нѣму предати 13 ф. W. — Дакле ѣе издати и све Ідїлле? кадъ е онъ о томъ радю? Я самъ мыслию, да и преводъ Дафниса нѣ нѣговъ; но сада починѣмъ бывати другога мнѣниа. —

За Макровіотіку Стеиѣеву нисамъ досада ништа знао. У Новом Саду, мыслимъ, да никаквогъ о томъ нѣе было обявленія. —

Sed sanamus quotidiana! Я самъ вамъ пре две

неделѣ дана добю грозницу и по трегубомъ съ нѣоме сраженію, побѣду одержао. Отишла посрамлѣна, колико е иначе мыслила, да се на слабог соперника намерила была. Проклите три тургунѣ, изъ руке лене девойке, а за любовь юштъ лепше и болѣ, поведу за собомъ жестоку грозницу, коя е тако исто лако отбегла, као што е брзо дошла. Настояванѣ Доктора Димиѣа, и неѣа и милосердіе душа лепы, поврате опетъ животъ и сада вамъ опетъ жертве приносимъ Богу, давшему миръ сердцу и любовію оживотворившему смерзлыя уды. —

Писао бы вамъ, да самъ пре нѣкога времена у винограду быо съ дружтомъ, гди е было ранки и динки; но кадъ помыслимъ, шта самъ quaeque miserrima vidi, онда морамъ са свимъ преѣтити. Cito obsolescit gloria, — nec quidquam est indignius, quam consumi eam, ubi non possit ostendi. — Надамъ се, да ѣете ово, колико е све иначе мрачно, опетъ моѣи добро и ясно разумѣти. — Иначе е све у старомъ здравлю и поредку. Ружиѣи и нѣгова фамиліа, Шафарікъ и сви други колеге есу здрави и весели. Збиля, чуели се ту штогодъ за Оберінспектора? Нити отъ Баичевиѣа, нити отъ Герчиѣа имамъ мира, кои ме пытаю и мысли, да я штогодъ о томъ знамъ. Ако штогодъ чуете, явите ми, да іѣ или ублажимъ или юштъ у веѣу трему метемъ. И еданъ и другій, а особито онай первый, держи као у десной руцы, да га то мимоиѣи неѣе. Beata simplicitas!

Оѣете ли се вы дуже у Бечу бавити? и ако е тако, съ коимъ намѣрениемъ?

Отацъ Коста вамъ благодари, што сте явили, да е Г. Камберъ нѣгова посла ради у Бечу. Онъ васъ юштъ моли, да му потражите ту кодъ Antiquara Швартнерове Статистіке перву (но само перву) часть и купите, будуѣи да му е та изгорела. —

Може бити, да ѣу и я о вакациј у Пешту доѣи; да видите, како ми се осладила. Ей, кадъ бы и у Бечъ доѣи могао! Благо вамъ, кадъ тако безбрижно можете путовати!

Оѣете ли юштъ да вамъ пишемъ? Видите, како вамъ я по вољи чинимъ. Но зато се надамъ, да ѣете и вы знати, шта треба чинити, имаюѣи нарочито поредъ себе толико и тако важны предмета, кои мене интересираю. —

Ево Проке, зове ме на ручакъ. Дакле уя! Кадъ одъ васъ добьемъ велико писмо, онда ѣу вамъ юштъ веѣе писати. Засадъ съ Богомъ.

Вашъ
Магарашевиѣ.

КОВЧЕЖИЊ

Г Л А С Н И К.

(Светковина Филипа Вишњића.) Српско академ. друштво „Зора“ у договору са Митровачким српским црквеним певачким друштвом решило је, да се споменик Филипу Вишњићу освети и открије на Велику Госпојину 15. (27.) августа о. г. у сремском селу Грку. Програм светковине овај је: 1. Полазак из Митровице у 5 сах. из јутра у Грк. 2. У 9 сахата пре подне у цркви Грчанској служба и парастос, на којем ће говорити парох ондашњи, преч. г. Константин Змејановић. 3. На гробу Вишњићеву спомен, откривање, освежење и предаја споменика, после чега ће говорити бивши члан „Зоре“, Радивој Врховац, професор. — „Падајте браћо“, од Хавлаве, певају сва присутна певачка друштва. 4. У 1 сат часат по подне пријатељски ручак. 5. У 3 сахата по подне народна светковина, и то: Говор једног присутног члана „Зоре“. — „Хај“ („Песмом к срцу“) од Јос. Маринковића, певају сва присутна певачка друштва. — Народно коло. — Песме појединих певачких друштава.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— Добили смо први број „Дабро-босанског источника“, листа за црквено-просветне потребе српско-православног свештенства у Босни и Херцеговини. Уредник је листу свештеник Никола Г. Лалић а власник и издавалац АЕМ. конвисторија. „Дабро-босански источник“ излази у Сарајеву једаред у месецу а цена му је 2 фор. на годину. — Од чланака, који ће и ширу публику занимати, спомињемо: Старице: Сказаније житија кнеза Лазара (Герблановича), којем је у овом броју почетак.

— Од Народне библиотеке браће Јовановића у Панчеву изашла је свеска 157.: „Скупљени списи дра Јована Стејића“. Трећи део. I.

— Добили смо „Програм српске велике гимназије Карловачке“ за школску годину 1886—7, уређује директор гимназије. Година 35, књига 28. — Уводна расправа је од проф. Радивоја Врховца: „Један поглед у нашу епску прошлост према старијим народним пјесмама“.

— У Бечком листу An der schönen blauen Donau, у бројевима 14. и 15. од ове године, има врло леп немачки превод Лазаревићеве приповетке „На бунару“. Као што је већ обичај у том листу, и овде је под наслов стављен факсимиле пишчев: Др. Л. К. Лазаревић. Преводилац је доктор права Јован Величковић из Митровице који је досад већ преводио на немачки приче Лазе Лазаревића, П. Адамова и Мите Живковића. (Овде можемо поуздано регистровати, да је овај Dr. J. V. што је потписан под превод Живковићеве

„Враг-ђевојке“ у додатку „Пештанског Лојда“ бр. 29. од ове године, такођер Величковић. Види 4. број нашег листа од ове године на страни 64. међу књижевним белешкама). У овом преводу Лазаревићеве приповетке „На бунару“ пало нам је само у очи консеквентно „Благојц“ место Благоје, па смо се чудили, откуд то. Иначе је, и опет понављамо, превод леп и веран, што може бити.

— Шаљива игра Л. Н. Толстоја „Први ракиција“, која изађе у српском преводу у лиску „Заставе“, затим у „Vien-sen“, изашла је у немачком преводу у часопису „Nord und Süd“.

— „Vienas“ доноси занимљиву расправу од М. Сабина „Реалистична књижевност и руски роман“.

— Од скупљених списа словеначког песника Јосипа Стритара изашла је 6. свеска, у којој су песме до године 1878., које је песник сад поправио и дотерао.

— Словеначки лист „Slovan“ доноси расправу Китанчевљеви о бугарској књижевности, а у последњем броју Жвјержиницу слику „Српска пастирка“.

— У Ческој спремају велико дело: „Историју индустрије од године 1648.“

— А. Дмитријевики, предавач на Кијевској духовној академији, путује по Светој Гори, да разгледа по манастирима рукописе и повеље, које се особито тичу Словена. Отуда иде у Јерусалим

— У Њу-Јорку, у Америци, излазе новине „World“ у највећем издању. Недељом се продаје по 255,000 примерака а преко недеље 1,443,550. Једном приликом било је само огласа 113 стубаца.

— У истој вароши хоће књижари и библијотекари да покрену лист „Крадљивац књига“. У тај ће лист ући имена и адресе оних, који књиге узамљују али их не враћају; осим тога дан, кад су добили књиге и наслов књига. У лист ће ући још разне ствари, које су у свези с библијотекама.

— Најновија књига „Goethe-Jahrbuch“ а доноси на стр. 232. „слично место к Фаусту у српском песничству“. Писац, Маке Кох, мисли оно место у Ауерсбаховом подруму, кад Меџисто-велес буни свест у ђака, те мисле да секу грождје а овамо се ухватили за носове, на срањује с њима у „Горском вијенцу“ оно место, где Обрад приповеда, па вели:

Другом вики: „послушај народе!

„Свак ће сада грозд у руку имат,

„Грозду ћете бритве принијети,

„Ал чувајте да вас јад не нађе,

„Немој који грозда окинути.“

Докле свако за по грозд ухвати,

Принијеше бритве гроздовима.

Кад виђеше чудо невиђено,

Сваки себе за нос дохватио,

Догна бритву до својега носа.

САДРЖАЈ: На гробу Никанора Грујића. Песма од Љубинка. — На странпутици. (Наставак.) — У уставној земљи. Од Владимира М. Јовановића. — Сеоски чаканац. Енос у четир песме од Пете-вија. — Лукијан Мушички. (Наставак.) — Црни Цера, народни гуслар у Босни. (Свршетак.) — Листак. Писма Ђорђа Магарашевића Јовану Хаџићу-Светићу. VI. — Ковчежић. Гласник. — Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожкића у Београду.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА